

Excursió a l'Arxiu Víctor Català

Pere Maragall Mira

La memòria literària en perill

Una experiència didàctica recent, acompanyant un petit grup d'estudiants de la modalitat de literatura catalana de primer de batxillerat amb la seva professora, em va permetre conèixer un petit tresor artístic i documental del nostre patrimoni literari. Això succeïa a l'Escala, una tarda d'un dels escassos dies realment hivernals que hem tingut aquest any, fred però lluminós per la tramuntana.

A mig matí havíem arribat al museu Can Quintana de Torroella de Montgrí. Allà ens havien preparat l'excursió literària fins a l'ermita de Santa Caterina, lloc i paisatge inspiradors dels escenaris de la novel·la *Solitud*, de Víctor Català, pseudònim de Caterina Albert. Una de les obres més importants de la nostra narrativa.

L'activitat començava amb una explicació prèvia, el lliurament del dossier, i continuava amb algunes aturades de camí cap a l'ermita, amb explicacions no només relatives al text: també amb referències al paisatge empordanès en un sentit ampli. Però tot plegat aconseguia el clímax amb la lectura dels fragments ben triats en el marc de les diferents estances de l'ermita, on es fa evident la identificació entre el lloc i la novel·la. El fort dringar de la campana enmig de la quietud d'aquells paratges reblava l'ambientació: era el moment de màxima confluència entre ficció i realitat.

Sens dubte és una incitació poderosa a la lectura o relectura d'una novel·la que, per altra banda, no és gens fàcil per a uns estudiants de batxillerat. En tot cas, la fixació probable, en el record d'uns nois i noies, d'un argument i uns paisatges que d'una altra manera s'haurien esvaït molt més ràpidament.

Aquell recorregut que passa pels roquissars del Montgrí té uns moments de visió destacable –i més en un dia tramuntanat–, des del Montseny fins al Canigó, passant per les Gavarres, el Rocacorba, el Puigscalme, etcètera: això sol ja justifica, segons com, la sortida escolar.

En aquest cas, a més, havíem aconseguit arrodonir l'excursió temàtica amb una visi-

Tres imatges de l'Arxiu Víctor Català, a la localitat de l'Escala, a l'Empordà. PMM

*Em preguntava
què caldria fer
per assegurar
la conservació
de l'arxiu*

l'obra. També la feina impagable d'anar recollint la informació hemerogràfica referida a Víctor Català, durant molts anys.

Per arribar al Clos cal travessar un jardí ombrívol amb alguna escultura i inscripció al·lusiva. Tot, però, no sé des de quan, afectat per la presència deteriorant d'un estol d'estornells que cada vespre van a jòc en aquells arbres.

Quantes vegades havíem passat per davant d'aquella casa sense sospitar que allà mateix, a prop del mar i a mercè de la salabror persistent, darrere d'aquell jardí d'una altra època, infestat ara d'estornells, s'hi guardava aquell atapeïment d'imatges, escrits i objectes, testimoni únic d'un tros de la nostra història literària!

És ben cert que les explicacions d'en Lluís Albert, ben amanides d'anècdotes sobre la història local i familiar, feien encara més atractiva i fortament evocadora la visita que vam tenir la sort de fer. Però era justament aquest insòlit privilegi que em feia pensar, tot seguit, amb un cert escruiximent, en la dramàtica precarietat d'aquell fons documental i artístic. Em preguntava què caldria fer per assegurar-ne la conservació, quina intervenció d'una ins-

tància pública pertinent fóra necessària per tal de dignificar i posar a l'abast dels investigadors i del públic un arxiu que en un altre país no gaire llunyà hauria merescut una atenció preferent.

El pensament em feia associar sense gaire dificultat, no sé per què, aquell abandonament i precarietat amb les destrosses irreparables de la nostra costa, allà mateix. Potser no són més que les dues cares de la mateixa desídia: la que, en aquest cas, deixa en mans del benintencionat però massa esforçat voluntarisme d'una sola persona la protecció i conservació d'un fragment important de la nostra memòria literària. ¿On és la promoció d'aquell turisme cultural que es presenta tan sovint com l'alternativa a tanta malvestat insostenible?

"Cada generació s'emporta indefectiblement una bona colla de records que ja es perdran per sempre", em deia amb tòpica lucidesa el compositor Lluís Albert. Aquest fet inqüestionable dóna més raó i urgència, si és possible, a les intervencions que es puguin fer per conservar, amb els mitjans de què avui disposem, aquests testimonis únics que vam tenir el privilegi de visitar aquella tarda d'hivern.

Parlem-ne

Joan Solà

La il·lusió occitana

Així es titula el recent llibre d'August Rafanell, una història mil·limetrada de les idees sobre la identitat de la llengua (i la cultura i la pàtria) dels catalanoparlants. Avui això ho tenim (mig) clar, però fins a mitjan segle XX no ho va ser: o molts intel·lectuals no ho van donar per "resolt". El llibre narra el pensament que tendia a situar la llengua catalana com una variant de la llengua d'Oc o provençal. Filòlegs i escriptors hi van donar voltes durant més de mig segle: els escriptors, amb la "il·lusió" de tenir un "espai" enorme de lectors: des de Múrcia fins a mitja França; "prescindint", ni que fos "metodològicament", de la dura "realitat" de dos estats que tenien molt clar on anaven, i que hi anaven amb tota la maquinària desplegada. Almenys l'un, des de Muret, 1213; l'altre, fent tentines algun cop, però braolant feréstegament i descarregant garrotades de cec si notava cap moviment sospitos. La fe i la feina diària no s'han d'abandonar mai, però, i sembla mentida que es pugui resistir tant.

¿Això és tot? No. Això és el pretext. El text són 1.542 pàgines d'una prosa brillant –fusteriana–, enlluernadora, que us arrossega de grat, mai per força, de punta a punta dels llarguissims capítols, que no tenen ni un sol títol interior. El capítol "1934: any zero", per exemple, té 300 pàgines, sense comptar-hi les 510 notes. Com que tampoc no us podria explicar gran cosa d'aquest monument d'erudició i lucidesa, vegeu com escriu i com judica el nostre jove homenot: "El 25 d'abril de 1934, en la festa anual de l'IEC, el poeta Josep M. López Picó posa l'obra de Fabra com a exemple del camí que duia a la «unitat responsable» de la llengua. ¿Senyal que n'hi havia una d'irresponsable? Sí: la dels que persistien fidels al model pre-normatiu. També la dels que s'entossudien a negar la cohesió de la llengua catalana des d'una adherència passional al seu dialecte". "¿Que potser existeix cap comunitat al món que pugui lluir una plena identitat de llengua? Algú objectarà que una major intercomprensió sempre i pertot arreu activa una major identitat, i que aquesta intercomprensió, aplicada al cas catalano-occità, resulta com a mínim relativa. Entesos. Ara: també ens hauríem de preguntar de què parlem, quan parlem d'intercomprensió. [...] ¿Hi hauria intercomprensió en el si de tantes i tantes llengües indiscutides, si els manqués una determinada pressió externa per sustentar-la?"

Els francesos en diuen (¿o en deien?) una *thèse d'état*: una obra que justifica tota una vida acadèmica, un autèntic patracol humanista d'aquells clàssics del XVIII, amb mitja roba del XXI. Només mitja, perquè Rafanell s'abelleix de donar l'erudició a l'antiga, sense la tan útil llista bibliogràfica final i remitent als empírics "ibid." i "ob. cit.". En això, col·lega, no et puc aplaudir. Un llibre de lingüística, de sociologia, d'història, de geopolítica; farcit d'il·lustracions, de mapes, de textos, i molt ben editat a calcs Quaderns Crema.